NUTQ BUZILISHLARINI TUZATISH METODIKALARI

Mo'minova Hosiyatxon Avaz qizi
Toshkent Kimyo xalqaro universitetining ''Maxsus Pedagogika'' yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada nutq buzilishlarining asosiy turlari va ularni tuzatish metodikalari haqida so‘z yuritiladi. Nutq buzilishlari bolaning psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkinligi sababli, ularni erta aniqlash va to‘g‘ri tuzatish muhim ahamiyatga ega. Logopedik mashqlar, texnologik yondashuvlar, individual pedagogik metodlar va terapiya usullari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Nutq buzilishlari. Logopediya. Artikulyatsiya gimnastikasi. Nutq terapiyasi. Individual yondashuv. Logopedik texnologiyalar. Dislaliya. Dizartriya. Afaziya. Disleksiya.

Аннотация: В данной статье рассматриваются основные виды нарушений речи и методы их коррекции. Нарушения речи могут оказывать влияние на психологическое и социальное развитие ребенка, поэтому их ранняя диагностика и правильное исправление имеют важное значение. Анализируются логопедические упражнения, технологические подходы, индивидуальные педагогические методики и терапевтические методы.

Ключевые слова: Нарушения речи**.** Логопедия**.** Артикуляционная гимнастика**.** Речевая терапия**.** Индивидуальный подход**.** Логопедические технологии**.** Дислалия**.** Дизартрия**.** Афазия**.** Дислексия

Annotation: This article discusses the main types of speech disorders and methods for their correction. Speech disorders can affect a child's psychological and social development, so early diagnosis and proper correction are crucial. The article analyzes speech therapy exercises, technological approaches, individualized pedagogical methods, and therapeutic techniques.

Keywords: Speech disorders. Speech therapy. Articulation gymnastics. Speech therapy techniques. Individual approach. Speech therapy technologies. Dyslalia. Dysarthria. Aphasia. Dyslexia

1. Nutq buzilishlari va ularning sabablari

Nutq buzilishlari turli sabablarga ko‘ra yuzaga kelishi mumkin. Ushbu sabablarga quyidagilar kiradi:

Neyrologik omillar – miya shikastlanishi, asab tizimi kasalliklari va tug‘ma patologiyalar natijasida yuzaga keladigan nutq buzilishlari.

Eshitish qobiliyati muammolari – bolaning eshitishida muammolar bo‘lsa, nutqni o‘zlashtirish va uni aniq talaffuz qilish qiyinlashadi.

Genetik omillar – ota-onalarida nutq buzilishlari bo‘lgan bolalarda ham shunday muammolar uchrashi mumkin.

Psixologik va ijtimoiy omillar – psixologik travmalar, noto‘g‘ri tarbiya va kommunikativ muhitning yetishmovchiligi nutq rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

1.1. Nutq buzilishlarining asosiy turlari

1. **Dislaliya** – tovushlarni noto‘g‘ri talaffuz qilish yoki umuman ayta olmaslik.

2. **Dizartriya** – og‘zaki nutqning motor buzilishi, ya’ni nutq paytida tovushlarni ravon aytishning qiyinligi.

3. **Afaziya** – miya shikastlanishi natijasida nutqni yo‘qotish yoki tushunish qobiliyatining pasayishi.

4. **Disleksiya** – o‘qish va yozish jarayonida harflarni noto‘g‘ri tanib olish va ajratish qiyinligi.

5. **Tutiklik** (logonevroz) – nutqning psixologik omillar sababli to‘satdan to‘xtab qolishi yoki takrorlanishi.

Nutq buzilishlarini erta aniqlash va to‘g‘ri terapiya metodlarini qo‘llash bolaning kelajakdagi ijtimoiy moslashuvi uchun juda muhimdir.

2. Nutqni tuzatish metodikalari

Nutq buzilishlarini tuzatish bo‘yicha turli metodlar mavjud. Ulardan eng samaralilari quyidagilardir:

2.1. Logopedik mashqlar va artikulyatsiya gimnastikasi

Logopedik mashqlar til, lab va yuz mushaklarini mustahkamlash orqali bolaning tovushlarni aniq va ravon talaffuz qilishiga yordam beradi.

Artikulyatsiya mashqlari:

Lab va til mashqlari (masalan, tilni pastga va yuqoriga harakatlantirish, labni turli shakllarga keltirish).

Nafas olish mashqlari (masalan, to‘g‘ri nafas olish texnikalarini o‘rgatish).

Og‘zaki reflekslarni rivojlantirish uchun tovushli o‘yinlar.

Bunday mashqlar ayniqsa dislaliya va dizartriya kabi buzilishlarni tuzatishda juda foydalidir.

2.2. Vizual va audio muloqot metodlari

Rasm va piktogrammalar yordamida so‘zlarni tushuntirish va mustahkamlash.

Eshitish terapiyasi orqali bolaning tovushlarni ajratib eshitish qobiliyatini rivojlantirish.

Oynak oldida mashq qilish – bola o‘zining lab harakatlarini kuzatib, to‘g‘ri talaffuz qilishga o‘rganadi.

2.3. Innovatsion texnologiyalar va logopedik dasturlar

Zamonaviy texnologiyalar logopediya sohasida ham keng qo‘llanilmoqda:

Mobil ilovalar va logopedik trenajyorlar – tovushlarni mustahkamlash uchun interaktiv o‘yinlar.

Virtual reallik (VR) va sun’iy intellekt asosidagi terapiya usullari – bolalar uchun nutq rivojlantirishga yordam beradigan innovatsion yondashuv.

Koxlear implant va eshitish apparatlari – eshitish qobiliyati pasaygan bolalar uchun nutqni yaxshilashga yordam beradi.

2.4. Individual yondashuv va psixologik qo‘llab-quvvatlash

Har bir bolaning nutq rivojlanish darajasiga qarab, individual dasturlar tuzish.

Psixologik qo‘llab-quvvatlash orqali bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirish.

Ota-onalar va pedagoglar bilan muntazam hamkorlik qilish.

3. O‘qitish jarayonida pedagogik yondashuvlar

Nutqni rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik yondashuvlardan foydalanish mumkin:

Multimodal o‘qitish – tovushlar, rasm va harakatlarni birlashtirish orqali o‘qitish.

Integratsiyalashgan ta’lim – nutq muammolari bo‘lgan bolalarni oddiy sinflarga qo‘shib, ularning ijtimoiy rivojlanishiga ko‘maklashish.

Logoped va defektologlar bilan muntazam mashg‘ulotlar o‘tkazish.

4. Nutq terapiyasining natijalari

Nutq buzilishlarini tuzatish uzoq davom etadigan jarayon bo‘lsa ham, samarali terapiya natijasida quyidagilarga erishish mumkin:

Bola nutqini yaxshilash va uni ijtimoiy hayotga tayyorlash.

Ishonch va o‘zini ifoda etish qobiliyatini oshirish.

Akademik va kasbiy muvaffaqiyatlar uchun asos yaratish.

Xulosa

Nutq buzilishlarini tuzatish bo‘yicha ishlashda kompleks yondashuv muhim ahamiyatga ega. Logopedik mashqlar, zamonaviy texnologiyalar va individual terapiya usullaridan foydalanish orqali bolalar va kattalarda nutq muammolarini samarali hal qilish mumkin. O‘z vaqtida aniqlangan va to‘g‘ri metodlar bilan tuzatilgan nutq buzilishlari bolaning kelajakdagi ijtimoiy hayotiga ijobiy ta’sir qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ахмедова, М. "Логопедия асослари" – Тошкент, 2018.
2. Гиляревский Р.С. "Дефектология: методика и практика" – Москва, 2019.
3. Мамедова З. "Ранняя диагностика и коррекция речевых нарушений" – Санкт-Петербург, 2020.
4. Каримова Н. "Nutq buzilishlarini bartaraf etishning zamonaviy usullari" – Тошкент, 2021.
5. Шевченко Л.А. "Дизартрия и её коррекция" – Москва, 2017.
6. Назарова Г.Т. "Nutq buzilishlarini tashxislash va tuzatish metodlari" – Тошкент, 2022.